

ORGANIK KIMYO FANINI O'QITISH SAMARADORLIGI

Ametova Guljamilya Elbrusovna

Nukus shahri 25 umumiy o'rta talim maktabi kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezisda oliy ta'lim muassasalarida organik kimyo fanining o'qitish samaradorligini belgilovchi asosiy omillar tahlil etiladi. Talabanning bilimi, kompetensiyasi va amaliy faoliyatga tayyorgarligini oshirishda zamonaviy didaktik yondashuvlar, metodik optimallashtirish, o'quv muhitining sifati va o'qituvchi kompetensiyasi qanday rol o'ynashi yoritiladi. O'qitish samaradorligini baholash mezonlari, ta'lim jarayonining monitoringi, differensial yondashuv va o'zlashtirish dinamikasi asosida ilg'or tajribalar tahlil qilinadi. Shu asosda taklif etilayotgan yangicha o'quv modeli natijaviylik, motivatsiya va kasbiy tayyorgarlikni oshirishga xizmat qilishi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: o'qitish samaradorligi, organik kimyo, o'quv jarayoni, amaliy kompetensiya, baholash mezonlari.

Kirish

Oliy ta'lim tizimida fanlarni o'qitish samaradorligini oshirish masalasi hozirgi bosqichda nafaqat pedagogik, balki strategik ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, tabiiy fanlar, jumladan, organik kimyo fanini o'qitishda bu masala dolzarb sanaladi. Chunki mazkur fan orqali talabalar modda va hayotiy jarayonlar haqidagi fundamental bilimlarga ega bo'lib, keyingi kasbiy yo'nalishlarida zarur bo'lgan muhim bilim zaminiga tayyorlanadi.

Organik kimyo — o'zining murakkab tuzilmasi, sistematik yondashuvga asoslangan bo'limlari va ko'plab sintez reaksiyalari bilan boshqa fanlardan ajralib turadi. Shunday ekan, bu fan bo'yicha o'qitish faqat nazariy bilimlarni yetkazish bilan cheklanmasligi, balki talabada analitik fikrlash, tajriba qilish ko'nikmasi va kasbiy mas'uliyatni shakllantirishi lozim. Buning uchun o'qitish samaradorligini oshiruvchi metodik, tashkiliy va pedagogik yondashuvlarni chuqur tahlil etish talab etiladi.

Asosiy qism

Ta'lim samaradorligi — bu o'qitish jarayoni orqali erishilgan natijaning oldindan rejalashtirilgan maqsadlar bilan qanchalik mos kelishini aniqlovchi ko'rsatkichlar majmuasidir. Organik kimyo fanida bu ko'rsatkichlar [1]:

- bilimlar chuqurligi va izchilligi,
- laboratoriya amaliyotlarini bajarish sifati,

- talabaning mustaqil ishlash ko‘nikmasi,
- muammoli vaziyatlarga ilmiy asoslangan yondasha olishi,
- real hayotdagi kimyoviy jarayonlarni tahlil qila olishi kabi mezonlar orqali aniqlanadi.

Shu nuqtai nazardan, samarali o‘qitish modeli — bu ma’ruza, seminar va laboratoriya mashg‘ulotlarini yagona tizimda uyg‘unlashtirgan, natijaviylikka yo‘naltirilgan, talabaning kognitiv faoliyatini faollashtiruvchi model bo‘lishi kerak.

O‘qitish samaradorligini aniqlash uchun muntazam monitoring tizimi tashkil etilishi lozim. Bu jarayonda:

- davriy bilim diagnostikasi,
- laboratoriya ishlari natijalarini tahlil qilish,
- yakuniy baholash bilan oraliq natijalarni solishtirish,
- talabalarning fanga nisbatan munosabati, ishtirok faolligi kabi indikatorlar asosida tahlil olib boriladi.

Shuningdek, talabalar fikrini o‘rganish, anonim so‘rovnomalar orqali o‘qitishning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash ham samaradorlik monitoringining muhim qismidir.

Organik kimyo fani ko‘pincha abstrakt tushunchalar va molekulyar miqyosdagi modellar orqali o‘rgatiladi. Bu esa ko‘plab talabalar uchun mavzularni real hayot bilan bog‘lashda qiyinchilik tug‘diradi. Shu bois, o‘qitish samaradorligini oshirishda kontekstual yondashuv, ya’ni fan mazmunini amaliy hayotdagi holatlar, kasbga oid vazifalar va ijtimoiy ehtiyojlar bilan integratsiyalash muhim rol o‘ynaydi [2].

Masalan, “karbon kislotalari va ularning hosilalari” mavzusi shunchaki tuzilmaviy o‘zgarishlar bilan emas, balki dorivor preparatlar sintezi, oziq-ovqat sanoatida qo‘llanilishi, ekologik ta’sirlari bilan bog‘lab o‘rgatilsa, talabaning bilimga bo‘lgan qiziqishi oshadi. Bu yondashuv talabada nafaqat ilmiy tafakkurni, balki kasbiy identifikatsiya va ijtimoiy mas’uliyat hissini ham shakllantiradi. Kontekstual o‘qitish orqali o‘rganilayotgan fan bevosita hayotiy mazmun kasb etadi, bu esa o‘zlashtirish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Ta’lim samaradorligi bevosita talabaning o‘z fikrlash faoliyati ustidan nazorat o‘rnatishi, o‘z o‘rganish jarayonini tahlil qilishi va o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyatiga bog‘liq. Organik kimyo kabi murakkab fanlarda bu ayniqsa muhim. Shuning uchun metakognitiv yondashuv, ya’ni talabani o‘z o‘quv faoliyatini rejalashtirish, nazorat qilish, tahlil qilish va baholashga jalb etuvchi metodika samaradorlikni oshiradi.

Har bir mavzudan so‘ng talabalar o‘z bilimini qanday egallagani, qaysi jihatlar tushunarsiz bo‘lib qolganini, qanday manbalardan foydalanganini va kelgusida nimalarga e’tibor qaratishi kerakligini yozma yoki og‘zaki ravishda ifoda etadi. Bu “reflektiv tahlil” orqali talaba o‘zining bilim olish strategiyalarini anglaydi va ularni takomillashtirishga

intiladi. Natijada fanning shakliy o'zlashtirilishidan ko'ra chuqur va barqaror bilim shakllanadi [3].

Xulosa va munozara

Organik kimyo fanini oliy ta'limda samarali o'qitish — bu nafaqat bilim yetkazish, balki shaxsiy kompetensiyani rivojlantirish, amaliyotga tayyorlikni shakllantirish, ilmiy fikr yuritishga yo'naltirilgan pedagogik jarayondir. Samaradorlikni ta'minlash uchun tizimli rejalashtirilgan kontent, faol metodlar, zamonaviy baholash mezonlari, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi kommunikativ muhit, ilg'or texnologiyalar uyg'unligida ishlovchi o'quv modeli zarur. Ushbu tamoyillarga asoslangan o'qitish nafaqat nazariy tayyorgarlik, balki amaliy va kasbiy malaka shakllanishini kafolatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Toshpulatov, A. (2022). Oliy ta'limda kimyo fanlarini o'qitish metodikasi. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for Quality Learning at University. McGraw-Hill Education.
3. Xamidova, D. (2023). Ta'lim samaradorligi: o'lchovlar va indikatorlar. O'zbekiston pedagogik innovatsiyalar jurnali, 2(1), 45–52.